

КЛАСИЧНА ФІЛОЛОГІЯ В ЧЕРНІВЕЦЬКОМУ УНІВЕРСИТЕТІ: СТОРИНКИ ІСТОРІЇ В ІМЕНАХ (1875–1940)

Розглядається історія викладання класичної філології в Чернівецькому університеті в 1875–1940 рр. Аналізується діяльність завідувачів кафедр класичних мов (Алоїза Гольдбахера, Раду Сбієри та Дімітрія Мармелюка), які зробили помітний внесок у розвиток класичної філології в Чернівецькому університеті цього періоду.

Ключові слова: класична філологія, історія викладання, латинська мова і література, давньогрецька мова і література.

У 2010 році виповнилось 135 років з дня урочистого відкриття Чернівецького університету – одного з найдавніших університетських центрів України. Нині це відомий національний університет, який добре знають не тільки в Україні та Східній Європі, але й у Німеччині, Франції, США, Канаді, Китаї та в інших країнах.

У різні історичні періоди він мав різні назви: „**Franz-Josephs Universität**” або „**Francisco-Josephine**” – на честь Франца Йосифа I, цісаря Австро-Угорщини, у період перебування Буковини в складі цієї держави (1875–1918); **Universitatea „Ferdinand I”** та **Universitatea „Regele Carol II”** – на честь королів Великої Румунії під час румунського періоду Буковини (1919-1940); **Чернівецький Орден Трудового Червоного прапора державний університет** – в історичний період радянської Буковини (1940–1941), (1944–1990) і **Чернівецький державний університет імені Юрія Федьковича** (1991–2000) та **Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича** (після 2000 р.) – на честь буковинського письменника Юрія Федьковича, в сучасний період незалежної української держави після.

Цей європейський університетський центр продовжує виконувати свою першочергову функцію: підготовку висококваліфікованих професійних спеціалістів з вищою освітою для різних галузей наукової та громадської діяльності для України й інших країн світу. Упродовж цих 135 років діяльності в Чернівецькому університеті функціонувало багато факультетів і кафедр.

Вони мали різну наукову орієнтацію, гуманітарні та суспільні напрямки, будучи водночас науково-дослідними та навчальними одиницями в галузі природничих і технічних наук. У кожному історичному періоді вони змінювались більшою або меншою мірою, залежно від політичної ситуації в країні чи реальних потреб відповідної епохи.

Серед цих наукових і навчальних структур, незалежно від політичних або суспільних

реалій часу, завжди функціонувала одна одиниця, яка відображала двотисячолітній зв'язок культурних цінностей сьогодення й античності, – кафедра (або секція) викладання класичної філології.

За 135 років діяльності кафедри або секції її назва варіювала від конкретної (латинська мова і література, давньогрецька мова і література) до загальної (класична філологія). Зважаючи на лексикографічну та термінологічну традицію у назвах одиниць вищих навчальних закладів України, семантична структура цього терміна в даній праці формулюється так:

ФІЛОЛОГІЯ, -ї, ж. 1) Сукупність суспільних наук, які вивчають мову, усну народну творчість і літературу народів: **слов'янська** ~; **класична** ~.

2) Наука, яка вивчає і займається виданням старовинних текстів.

3) Одиниця вищого навчального закладу (факультет, кафедра), де вивчають мову, літературу й усну творчість народу.

Отже, синтагми, які зустрічатимуться в тексті монографії, – *кафедра (або секція) класичної філології та кафедра латинської мови і літератури* або *кафедра давньогрецької мови і літератури* – будуть уживатися як синоніми, які доповнюють один одного своїм семантичним значенням.

Мета статті полягає в тому, щоб подати екскурс в історію викладання в Чернівецькому університеті класичної філології, яка і сьогодні є провідним науковим напрямком філологічних досліджень у галузі класичних мов і літератур, а кафедра – навчально-методичним центром викладання класичних мов фахівцям різних спеціальностей: теологам і юристам, біологам та журналістам, філологам та історикам.

Історія викладання класичної філології висвітлена (частково) в багатьох публікаціях; з нагоди ювілейних річниць у кожному з названих чотирьох історичних періодів. Багато бібліографічних джерел для різних історичних періодів функціонування даного закладу, а також історичний екскурс кафедри (секції) подаються в ювілейних виданнях [1; 2]. Деякі бібліографічні та історичні уточнення наводяться в дослідженнях українських і зарубіжних авторів [2; 4; 5; 6].

Отже, мета нашого викладу передбачає реалізацію таких осоновних завдань:

- розширити та доповнити те, що в попередніх публікаціях було недостатньо висвітлено, зокрема розкрити основні теоретичні концепції

та конкретні практичні доробки вчених кафедри в галузі класичної філології;

- підкреслити роль відомих особистостей, які своєю громадською діяльністю й особистим науковим внеском сприяли зміцненню цього центру науки та культури на Буковині, зокрема в галузі дослідження та викладання класичних мов і літератур.

Після заснування Чернівецького університету 1875 р. були закладені основи викладання класичної філології і вона стала невід'ємною частиною навчального процесу на теологічному та філософському факультетах. Цей процес пов'язаний, насамперед, з ім'ям Алоїза Гольдбахера (27.06.1837, м. Мерані, Тироль, Австрія – 24.04.1924, Грац, Австрія) – австрійського філолога в галузі класичної філології, педагога та культурного діяча.

Він отримав початкову освіту в гімназії м. Мерані (1849-1857), потім вищу – в університеті м. Інсбрук (1857–1860), де навчався класичної філології у відомого Карла Шенкеля.

У 1860 р. склав іспит на посаду вчителя. Отримавши високу стипендію, Алоїз Гольдбахер поїхав до Віденського університету для здійснення досліджень і поглиблення знань у галузі філології (1860-1862), маючи таких вчителів, як Херманн Боніц та Йоханес Вален.

Продовжує працювати вчителем в Оломоуці (з 1862 р.) і в Троппау (з 1865 р.). Отримав ступінь доктора філологічних наук (1867) в Лейпцизькому університеті. Не залишаючи посаду професора гімназії м. Граца (Австрія), став приватним доцентом класичної філології (1871) університету.

У 1875 р. Гольдбахера запрошено до Чернівецького університету, де він був деканом філософського факультету (1866-1867) та ректором (1881-1882).

З 1882 по 1908 рр. (вихід на пенсію) учений обіймає посаду професора університету м. Грац (Австрія), а 1891-1882 р. – ректора цієї установи.

Університетські знання з класичної філології поглиблює в 1872 р. у Ватикані, де починає вивчати життя і творчість відомого теолога Августина. Цю наукову тематику А. Гольдбахер продовжує вивчати впродовж всього життя в різних країнах Європи (Франція, Англія, Греція та інші). Вершиною його наукової діяльності було видання твору „Листи Августина” (2 томи, 1895, 1898) та участь у виданні творів Августина.

Викладання латинської мови в Чернівецькому університеті в австрійський період мало за мету засвоєння основ граматики латинської мови, що було висвітлено в його підручнику „Латинська граMATика для шкіл” (1883, 6 видань) (ширше про Алоїза Гольдбахера див.: [5, с. 38; 7, I, р. 433]).

Серед учнів Алоїза Гольдбахера був Юліан Кобилянський (26.12.1859, м. Гура-Гуморулуй, Румунія – 11.09.1922, Чернівці) – український філолог-лексикограф, перекладач і педагог, брат Ольги Кобилянської. Середню освіту здобув у Сучавській гімназії, а вищу – в Чернівецькому університеті (1878-1883).

Згодом Юліан Кобилянський викладав класичні мови в гімназіях Радівців, Сучави, Коломиї, Чернівців. Його праці: „Словарець до Г. Юлія Цезаря війни з галійцями”, „Русько-латинський словарець для українських гімназій” (обидва видані в Чернівцях, 1907), „Латинсько-український словар” (Відень, 1912), „Давньогрецько-український словник” (не видано).

Юліан Кобилянський є автором підручників і посібників для українських гімназій та учительських семінарій: „Педагогіка”, „Естетичне виховання в гімназії” (обидві – 1900) та інші (більше про Юліана Кобилянського див.: [7, I, р. 583; 1, с. 128; 3, с. 239].

Займався він і перекладацькою діяльністю, зокрема перекладів з Г. Гейне, Ф. Шіллера та інших. За наукову та освітянську працю Юліан Кобилянський був нагороджений 1913 р. лицарським хрестом ордена Франца-Йосипа.

З переходом Буковини до складу королівської Румунії в 1918 р. змінилося й становище Чернівецького університету, зокрема і в аспекті викладання класичних мов. У міжвоєнний період в університеті були відкриті та функціонували дві кафедри: кафедра латинської мови і літератури та кафедри давньогрецької мови і літератури.

Завідувачем кафедри латинської мови і літератури в цей період історії університету був Раду Сбієра (Radu Sbiera, 17.12.1876, Чернівці – 06.04.1946, м. Каракал, Румунія) – румунський письменник, літературознавець, педагог, доктор філологічних наук (1903), професор (1919), син відомого румунського науковця, завідувача кафедри румунської мови і літератури Чернівецького університету в 1876-1906, І. Г. Сбієри (1836-1916).

Після закінчення Чернівецької вищої гімназії майбутній письменник і викладач класичних мов навчався на філософсько-філологічному факультеті університету (1894-1898), здобувши при закінченні ступінь ліценціата з латинської, давньогрецької та румунської мов.

Згодом викладав класичні мови в учительській семінарії та лицей ім. Арона Пумнула. Протягом 1919-1940 Раду Сбієра – професор кафедри латинської мови і декан філософсько-філологічного факультету Чернівецького університету. В 1926-1927 рр. працював мером Чернівців. Обирався депутатом румунського парламенту. Після 1940 р. Раду Сбієра стає професором кафедри

латинської мови Бухарестського університету.

В Чернівецькому університеті Раду Сбієра викладав такі курси: морфологія умбро-оских діалектів (*Morfologia dialectelor umbro-osce*); морфологія латинської мови; зокрема, відміни іменників (*Morfologia latină: declinările*), морфологія латинського дієслова (*Morfologia verbului latin*), синтаксис латинської мови (*Sintaxa limbii latine*); історичний синтаксис латинської мови (*Sintaxa istorică a limbii latine*); орфоєпія латинської мови (*Ortoepia latină*); практична граматики латинської мови (*Gramatica practică a limbii latine*).

Паралельно з названими магістральними курсами Раду Сбієра вів семінарські заняття на яких знайомив із творчістю славетних латинських авторів: Цицерона (*Ciceronis „Laelius de amicitia”*), Овідія (*Ovidius, Ovidius, „Tristia”*), Горация (*Horatius*), Салістіуса (*Interpretarea lui Salustius „Bellum Jugurthinum”*), Катюла (*Catullus*), Ювенала (*Iuvenalis*), Плавта (*Plautus*), Тацита (*Tacitus*) та ін.

Підручники й лекційні курси, як правило, готували професори університету. Відомим автором підручників і навчальних посібників був також професор кафедри латинської мови Р. Сбієра, який вважався тоді найавторитетнішим у Румунії знавцем класичних мов. Він уклав підручник з латинської мови, що витримав три видання (*Gramatica limbii latine pentru licee, gimnazii și toate școlile asimilate*, 1913, 1923, 1929) і був перекладений німецькою, французькою та іспанською мовами.

Раду Сбієра був також автором низки ґрунтовних студій з класичної філології латинською, німецькою, французькою, італійською та іншими мовами. Високу оцінку громадськості здобули монографія Р.Сбієра „Квінт Гораций Флакк – його постать у дзеркалі власної творчості” (Чернівці, 1938), „Спогади про М. Емінеску” (1903), п’єса „Слена”, що йшла на сцені Чернівецького театру (більше про Раду Сбієра див.: [4, с. 85; 1, с. 242; 7, II, р. 355-356 та інші]).

Після нього завідувачем кафедри давньогрецької мови і літератури став Дімітріє Мармелюк (*Dimitrie Marmeliuc*), (20.10.1886, с. Літені Сучавського повіту, Румунія – 01.11.1970, Бухарест) – румунський фольклорист, мовознавець, педагог, громадсько-культурний діяч, доктор філологічних наук з 1913 р.

Навчався в Сучавській гімназії (1898-1906), потім студіював класичну філологію у Віденському університеті (1907-1913). Учасник першої світової війни. З 1919 – професор, а в 1929-1931 рр. – декан філософсько-філологічного факультету Чернівецького університету. Водночас (в 1925-1926) – директор Чернівецького національного театру. Протягом 1933-1936 рр. – мер Чернівців.

З вересня 1940 р. Д. Мармелюк займає посаду професора літературно-філософського факультету Бухарестського університету, а в 1952-1966 рр. – старший науковий співробітник Ін-ту мовознавства Румунської АН.

Дімітріє Мармелюк викладав такі наукові курси: історична граматики давньогрецької мови (*Gramatica istorică a limbii eline*), елементарна граматики (*Gramatica elementară*), синтаксис (*Sintaxa*), давньогрецька метрика (*Metrica elină*), історія давньогрецької літератури (*Istoria literaturii eline*), історія давньогрецької літератури: історіографія (*Istoria literaturii eline: istoriografia*), історія давньогрецької літератури: драматична поезія (*Istoria literaturii eline: poezia dramatică*), давньогрецька лірика (*Poezia lirică elină*), давньогрецька індивідуалістська поезія (*Poezia individualistă elină*), початок і розвиток давньогрецької драми (*Începuturile și evoluția dramei eline*), від Сократа до Аристотеля (*De la Socrates la Aristoteles*), проблема творчості Гомера (*Problema homerică*), давньогрецька драма (*Drama grecească*) та інші.

Паралельно проводились семінари; присвячені творчості Платона (*Plato, Phaidon*), Гомера (*Homer, Doloneia*), Еврипіда (*Euripides; Euripides, Ion; Euripides, Herakles.*), Софокла (*Sofocles, Regele Oedipus; Sofocles, Antigona*), Алкаїоса (*Alkaios*), Піндара (*Pindaros*), Геродота (*Herodotos, I, Herodotos, II*), Езопа: (*Aesopus: fabule alese*), Сапфо тексти (*Texte din Sappho*), Ксенофонта і Платона: (*Texte din Xenophon și Plato*) та ін.

Титулярний професор кафедри давньогрецької філології Дімітріє Мармелюк одночасно протягом 1927-1930 рр. працював і на кафедрі індоєвропейської філології, де читав курс „Вступ до вивчення індоєвропейських мов” (*Introducere în studiul limbilor indoeuropene*).

Для потреб навчального процесу він видав власні лекційні курси „Гомер і грецька драма” (1923), „Сократ” (1923), „Демосфен” (1927), „Цар Едіп” Софокла, „Софокл” (1920, 1925) та інші. Він перекладав румунською мовою твори Софокла, Горация та інших античних авторів.

Перу Дімітрія Мармелюка належать також декілька монографічних праць. Так у монографії „Румунські історичні постаті в народних піснях румунів” (1915) аналізує народні балади „Монастир Арджеш”, „Опрішан” („Добрішай”), „Міху-гайдук”, „Михай-воєвода і ворона”, „Янку Сібіянку” і приходиться до висновку, що ці твори можна назвати історичними піснями.

Цікава його студія з порівняльної фольклористики „Іоан Хуніаді в румунській баладі” (надрукована в журналі „Junimea literară”, Чернівці, 1913, № 1-2).

Перу Дімітрія Мармелюка належать також

розвідки „Внесок трансільванців в румунську культуру на Буковині” (1916), „Мерешешти” (1918), „Мораль класицизму” (1920), „Іон Гремаде – письменник і борець” (1936) та інші. Він написав передмову до повного видання творів Іона Крянге (Чернівці, 1924) (більше про Дімітрія Мармелюка див.: [4, с. 85; 1, с. 170; 7, II, р. 30 та інші]).

Таким чином, за перші 65 років свого існування в Чернівецькому університеті, класична філологія досягла найвищих результатів в навчальному та науковому аспекті функціонування.

У радянський період університету (1940-1991) і на сучасному етапі його діяльності (після 1991 р.), через адміністративні та економічні негаразди, академічна роль цієї дисципліни значно впала, незважаючи на значні зусилля цілої плеяди висококваліфікованих спеціалістів (зокрема І.Д. Василяшко, З.Ф. Пенюк, Т.Ф. Шестакової, Т.М. Попової, Г.М. Загайської, І.С. Макар, О.В. Любімової) підтримати викладання класичної філології на рівні кращих європейських університетів класичного типу.

Література

1. Богайчук М. Литература і мистецтво Буковини в іменах / М. Богайчук – Чернівці : Букрек, 2005. – 312 с.
2. Кобилянський І. Чернівецький Університет / Кобилянський І. – Ужгород, 1975. – 32 с.
3. Українська мова : Енциклопедія. – Київ, 2000. – 512 с.
4. Чернівецький університет. 1875–1995. Сторінки історії. – Чернівці : Рута, 1995. – 206 с.
5. Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича // Імена славних учасників. – Київ : Світ успіху, 2005. – 287 с.
6. Alma Mater Francisco Josephina. Die deutschsprachige Nationalitäten-Universität in Czernowitz. – München : Verlag Hans Meschendorfer, 1979. – 427 S.
7. Satco E. Enciclopedia Bucovinei / E. Satco. – Suceava, 2004. – Vol. I. – 693 p.; Vol. II. – 767 p.
8. Turczynski E. Die Universität Czernowitz. Buchenland 150 Jahre Deutschtum in der Bukowina / E. Turczynski. – München, 1961.

The present article is focused on the investigation of the history of classical philology in University of Tchernivtsy in period 1875-1940 and the analysis of role of heads of Department from classical philology (Alois Goldbacher, Radu Sbiera, Dimitrie Marmeliuc) in this activity.

Key words: *classical philology, Department from classical philology, Latin language and literature, Old-Greek language and literature.*

Рассматривается история преподавания классической филологии в Черновицком университете в период 1875-1940 гг. Анализируется роль в этом процессе заведующих кафедр классической филологии (Алойса Гольдбахера, Раду Сбиеры, Димитрия Мармелюка), которые осуществили заметный вклад в развитие классической филологий в Черновицком университете этого периода.

Ключевые слова: *история, классическая филология, кафедра классической филологии, латинский язык и литература, древнегреческий язык и литература.*